

> Retouradres Postbus 40225, 8004 DE Zwolle

Windpark Zeewolde B.V.
W. Veldboom
Futenweg 8
3898 LG ZEEWOLDE

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 40225,
8004 DE Zwolle
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
F 070 378 61 39
wnb@rvo.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Bijlagen

1

ONTWERP-BESLUIT

Datum

Betreft Beslissing op uw aanvraag

Geachte heer Veldboom,

Op 2 december 2016 heeft u een ontheffing aangevraagd. Ik heb uw aanvraag met de aanvullingen van 13 juli 2017 en 16 november 2017 beoordeeld. In deze brief licht ik dit nader toe en leest u wat mijn beslissing is.

De Wet natuurbescherming

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. Het overgangsrecht in deze wet bepaalt dat aanvragen die onder de Flora- en faunawet zijn ingediend en waarop nog geen besluit is genomen, worden beoordeeld volgens de Wet natuurbescherming. Dit kan van invloed zijn op dit besluit, omdat vanaf 1 januari 2017 een aantal soorten niet meer bij wet zijn beschermd of dat juist wel zijn geworden. Het kan ook zo zijn dat in uw projectgebied soorten voorkomen die beschermd zijn, maar waar u nu nog geen ontheffing voor heeft. In dat geval dient u mogelijk een aanvullende ontheffing aan te vragen bij het bevoegd gezag.

Procedure

In artikel 9b, eerste lid, aanhef en onder a, van de Elektriciteitswet 1998 is bepaald dat op de besluitvorming voor dit project de rijkscoördinatieregeling als bedoeld in artikel 3.35 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) van toepassing is. Dat wil in dit geval zeggen dat de besluiten die nodig zijn voor Windpark Zeewolde fase 2 gezamenlijk worden voorbereid, waarbij deze procedure wordt gecoördineerd door de minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Daarbij doorlopen de besluiten, op grond van artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro, de uniforme openbare voorbereidingsprocedure als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht met toepassing van de bijzondere regels in artikel 3.31, derde lid, in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro.

Dit besluit is één van de besluiten die nodig zijn voor Windpark Zeewolde fase 2. Daarom is ook op dit besluit de rijkscoördinatieregeling van toepassing.

ONTWERP BESLUIT

De minister van EZK heeft een gecoördineerde voorbereiding van de besluiten voor Windpark Zeewolde fase 2 bevorderd. Onderhavig besluit is en samen met een ander besluit als volgt voorbereid:

- op [datum] is een kennisgeving met betrekking tot het ontwerp gepubliceerd in de Staatscourant; kennisgeving heeft ook plaatsgevonden in enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen;
- op [datum] is door de minister van EZK een ontwerp van het besluit aan Windvereniging Zeewolde gezonden;
- het ontwerp van het besluit heeft van [datum] tot en met [datum] ter inzage gelegen bij [locatie];

Op grond van artikel 3.32 in samenhang met artikel 3.35, vierde lid, van de Wro worden dit besluit en de andere besluiten gelijktijdig door de minister van EZK bekendgemaakt. Tevens doet de minister van EZK daarvan mededeling in de Staatscourant, enkele huis-aan-huisbladen en regionale dagbladen en langs elektronische weg. Eerdere insprekers, grondeigenaren en beperkt gerechtigden op die gronden worden persoonlijk geïnformeerd.

Inhoud aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de exploitatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het project betreft de exploitatie van 91 windturbines. U vraagt ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de aalscholver (*Phalacrocorax carbo*), blauwe reiger (*Ardea cinerea*), boerenzwaluw (*Hirundo rustica*), bonte vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*), bonte strandloper (*Calidris alpestris*), boompieper (*Anthus trivialis*), bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*), bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*), buizerd (*Buteo buteo*), fitis (*Phylloscopus trochilus*), gaai (*Garrulus glandarius*), gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), gele kwikstaart (*Motacilla flava*), gierzwaluw (*Apus apus*), goudhaan (*Regulus regulus*), goudplevier (*Pluvialis apricaria*), grasmus (*Sylvia communis*), graspieper (*Anthus pratensis*), grauwe gans (*Anser anser*), grauwe vliegenvanger (*Muscicapa striata*), groenling (*Carduelis chloris*), grote lijster (*Turdus viscivorus*), heggenmus (*Prunella modularis*), holenduif (*Columba oenas*), houtduif (*Columba palumbus*), houtsnip (*Scolopax rusticola*), huiszwaluw (*Delichon urbica*), kauw (*Corvus monedula*), keep (*Fringilla montifringilla*), kievit (*Vanellus vanellus*), kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*), kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*), kleine plevier (*Charadrius dubius*), kneu (*Carduelis cannabina*), knobbelzwaan (*Cygnus olor*), kokmeeuw (*Larus ridibundus*), kolgans (*Anser albifrons*), koolmees (*Parus major*), koperwiek (*Turdus iliacus*), krakeend (*Anas strepera*), kramsvogel (*Turdus pilaris*), kuifeend (*Aythya fuligula*), meerkoet (*Fulica atra*), merel (*Turdus merula*), nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*), oeverloper (*Actitis hypoleucos*), oeverzwaluw (*Riparia riparia*), pimpelmees (*Parus caeruleus*), putter (*Carduelis carduelis*), rietgors (*Emberiza schoeniclus*), rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*), ringmus (*Passer montanus*), roodborst (*Erithacus rubecula*), roodborsttapuit (*Saxicola torquata*), scholekster (*Haematopus ostralegus*), sijs (*Carduelis spinus*), smient (*Anas penelope*), sperwer (*Accipiter nisus*), spreeuw (*Sturnus vulgaris*), sprinkhaanrietzanger (*Locustella naevia*), stormmeeuw (*Larus*

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

canus), tafeleend (*Aythya ferina*), tapuit (*Oenanthe oenanthe*), tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*), toendrarietgans (*Anser serrirostris*), torenvalk (*Falco tinnunculus*), tuinfluiter (*Sylvia borin*), tureluur (*Tringa totanus*), leeuwerik (*Alauda arvensis*), vink (*Fringilla coelebs*), visdief (*Sterna hirundo*), waterhoen (*Gallinula chloropus*), waterral (*Rallus aquaticus*), watersnip (*Gallinago gallinago*), wilde eend (*Anas platyrhynchos*), wintertaling (*Anas crecca*), witte kwikstaart (*Motacilla alba*), wulp (*Numenius arquata*), zanglijster (*Turdus philomelos*), zilvermeeuw (*Larus argentatus*), zwarte kraai (*Corvus corone*), zwartkop (*Sylvia atricapilla*) en de zwarte roodstaart (*Phoenicurus ochruros*); alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 van de Wet natuurbescherming voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathussi*) en de tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*).

Besluit

Ik verleen u voor de periode van 25 jaar nadat de eerste turbine van het nieuw op te richten windpark in bedrijf is genomen ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.1, lid 1 voor zover dit betreft het opzettelijk doden van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart; alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.5, lid 1 voor zover dit betreft het doden van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis. Mijn overwegingen voor dit besluit worden in bijlage 1 toegelicht.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

- a. De ontheffing wordt voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
- b. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die volgens de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
- c. Deze ontheffing ziet toe op de exploitatie van de 91 nieuw te plaatsen windturbines. Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project 'Windpark Zeewolde', gelegen in de gemeenten Almere en Zeewolde. Het plangebied wordt begrensd door de A6 in het noorden en de Hoge Vaart in het zuiden. Aan de westzijde wordt het gebied begrensd door de A27 en aan de oostzijde door Lepelaarstocht en de Schollevaartweg, één en ander zoals is weergegeven in bijlage 3 bij de aanvraag.
- d. De ontheffinghouder dient onverwijld contact op te nemen met het bevoegd gezag indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de soorten waarvoor ontheffing is verleend worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift c noodzakelijk zijn.
- e. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder of haar rechtsopvolgers blijven daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
- f. Een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief dient gedurende de ontheffingsperiode op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
- g. U dient ten minste 1 week voorafgaand aan de ingebruikname van de eerste windturbine hiervan melding te doen bij het bevoegd gezag.

Specifieke voorschriften

- h. U dient, met in achtneming van onderstaande voorschriften, de maatregelen uit te voeren zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016. De aanvraag en de daarbij behorende stukken maken integraal onderdeel uit van dit besluit.
- i. De verdeling van windturbines is als volgt:
 - 22 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 220 meter en een rotordiameter van 142 meter;
 - 37 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 132 meter;
 - 9 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 160 meter en een maximale rotordiameter van 110 meter;
 - 23 van de 91 windturbines een maximale hoogte van 150 meter en een maximale diameter van 120 meter.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

- j. U dient maatregelen te treffen om slachtoffers onder voornoemde (trek)vogels zo veel mogelijk te voorkomen waarbij aandacht besteed wordt aan de volgende twee maatregelen:
1. U dient een saneringsplan op te stellen, zoals voorgesteld in de aanvraag, waarin is opgenomen welke windturbines wanneer gesaneerd worden. U dient dit plan ecologische te onderbouwen. Daarbij dient u als uitgangspunt te nemen dat de windturbines die het hoogste aantal slachtoffers maken als eerste gesaneerd worden. Om te kunnen bepalen welke windturbines de meeste slachtoffers maken dient u het natuuronderzoek windparken Zeewolde, Gebiedsgebruik en vliegbewegingen van watervogels, kiekendieven & vleermuizen (Gymese et al, 2016, rapportnummer 16-046, Bureau Waardenburg, Culemborg) aan te vullen met de gegevens van de door u aangevraagde (trek)vogelsoorten (voor zover deze niet verwerkt zijn in voornoemd rapport). U kunt hierbij gebruik maken van actuele veldgegevens die u verzamelt met een radar of de gegevens van de dagelijkse trekvoorspellingen van de Koninklijke Luchtmacht over het jaar 2016. Voornoemde sanering dient uiterlijk op 31 december 2026 afgerond te zijn.
 2. Monitoring wordt uitgevoerd binnen een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het windpark Zeewolde om het volgende nader te bepalen:
 - hoe de verdeling is van aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels op basis van de hierboven genoemde representatieve selectie windturbines;
 - in welke aantallen aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels onder welke omstandigheden optreden;
 - onder welke omstandigheden de hoogste reductie van aanvaringslachtoffers onder de verleende soorten trekvogels optreedt.

Deze informatie dient mede voor de ontwikkeling van een trekvoorspellingsmodel dat uitgevoerd wordt door de Universiteit van Amsterdam (UvA) met als doel een stilstand voorziening voor windparken in en rond Zeewolde op een efficiënte wijze mogelijk te maken. U dient uiterlijk op 31 mei 2018 een nader uitgewerkt monitoringsplan ter goedkeuring aan het bevoegde gezag te overleggen. U dient er bij het opstellen van dat plan vanuit te gaan dat de monitoring in het najaar van 2018 dient aan te vangen en een aaneengesloten doorlooptijd van drie jaar heeft. Op basis van de algehele resultaten van de monitoring en het UvA model dient een totaalplan voor de stilstand voorziening te worden gepresenteerd dat na goedkeuring door het bevoegde gezag dient te worden geëffectueerd voor de rest van de tijd dat de windturbines operationeel zijn. Dit plan dient uiterlijk voor de voorjaartrek 2022 gereed te zijn.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**
Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

- k. De stilstandvoorziening ten aanzien van vleermuizen bestaat eruit de draaisnelheid van de rotoren voor de gehele operationele periode van het windpark te beperken tot < 1rpm onder de volgende specifieke omstandigheden:
- Uitsluitend in de periode tussen 1 augustus en 1 oktober;
 - Én tussen zonsondergang en zonsopkomst;
 - Én temperatuur hoger dan 12 graden Celsius;
 - Én windsnelheid lager dan of gelijk aan 5 m/s op ashoogte;
 - Én bij de afwezigheid van neerslag.
- l. In aanvulling op het voorgaande geldt dat u een concreet mitigatieplan en monitoringsvoorstel dient uit te werken. Dit voorstel dient u uiterlijk 31 mei 2018 ter goedkeuring aan het bevoegd gezag aan te bieden.
- m. Indien de resultaten uit de monitoring aanleiding geven tot het nemen van aanvullende mitigerende maatregelen of versoepeling van de stilstandvoorziening voor vogels of vleermuizen, dan dient u een aanvullend mitigatieplan op te stellen en deze ter goedkeuring aan het bevoegd gezag aan te bieden.

Overige voorschriften

- n. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van de soorten waarvoor ontheffing is verleend.
- o. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte te worden gesteld.
- p. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, minimaal vier maanden voor het verstrijken van deze termijn, een verzoek tot verlenging van de ontheffing in te dienen bij het bevoegd gezag. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Behandeling zienswijzen

Zienswijzen over het ontwerp van het besluit kunnen worden ingediend bij:
Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Windpark Zeewolde
Postbus 248
2250 AE Voorschoten

Met vriendelijke groet,

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit,
namens deze:

Marco Klaassen
Teammanager Vergunningen
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Bijlage 1: Overwegingen Wet natuurbescherming

Onderzoek

Vogels

Uit de stukken blijkt dat de appelvink, blauwborst, braamsluiper, fuut, goudvink, grote Canadese gans, grote gele kwikstaart, kleine zwaan, koekoek, kruisbek, kwartel, noordse kwikstaart, paapje, slobeend, spotvogel, wilde zwaan, winterkoning, witgat en de zwarte mees in het plangebied verwacht worden, waarbij incidentele slachtoffers kunnen vallen. Mogelijk is er dan ook sprake van voorzienbare slachtoffers onder soorten waar u thans geen ontheffing voor aanvraagt. Ik adviseer u hier kennis van te nemen en, indien aan de orde, ontheffing aan te vragen.

Deze conclusie heeft echter geen invloed op mijn besluit. De algemene Wet Bestuursrecht dwingt mij om een besluit kenbaar te maken op uw aanvraag. Hierna volgt de beoordeling van de soorten waar u wel een ontheffingsaanvraag voor ingediend heeft.

Instandhouding van de soorten

Artikel 3.1, lid 1 Wet natuurbescherming: Vogels

Bij het onderzoek naar het aantal slachtoffers is uitgegaan van de maximale sterfte per jaar in het gehele windpark, zowel de huidige als de toekomstige windturbines zijn in de berekening naar het aantal slachtoffers meegenomen. Van de merel, koperwiek, kramsvogel, wilde eend, spreeuw en de zanglijster worden per soort maximaal 160 slachtoffers per jaar verwacht. Van de gierzwaluw, houtduif, kievit, kleine mantelmeeuw, kokmeeuw, kolgans, stormmeeuw, veldleeuwerik en de zilvermeeuw worden per soort maximaal 110 slachtoffers per jaar verwacht. Van de boerenzwaluw, goudhaan, goudplevier, graspieper, holenduif, koolmees, kuifeend, krakeend, meerkoet, pimpelmees, roodborst, smient, waterhoen, watersnip, wulp en de vink worden per soort maximaal 62 slachtoffers verwacht. Van de buizerd, grauwe gans, grote lijster, houtsnip, kauw, scholekster, toendrarietgans en de zwarte kraai worden per soort maximaal 22 slachtoffers per jaar verwacht. Van de aalscholver, blauwe reiger, bonte vliegenvanger, boompieper, bosrietzanger, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, grasmus, grauwe vliegenvanger, groenling, heggenmus, huiszwaluw, keep, kleine karekiet, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborsttapuit, sijs, sperwer, sprinkhaanzanger, tafeleend, tapuit, fitis, tjiftjaf, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, waterral, wintertaling, witte kwikstaart, zwarte roodstaart en de zwartkop worden per soort maximaal twaalf slachtoffers per jaar verwacht. Van de bonte strandloper, bruine kiekendief en de visdief worden per soort maximaal vier slachtoffers per jaar in windpark Zeewolde verwacht.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in paragraaf 4.1.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven en het saneren van 221 bestaande windturbines in het gebied.

Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden en wordt het plaatsen van windturbines langs de Ibisweg voorkomen.

Beoordelingskader vogels

In artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming is de bescherming van vogels als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn vastgelegd. Ze ziet daarmee op de bescherming van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het EG Verdrag van toepassing is. Voor een groot deel betreft het hier trekvogels. Trekvogels vormen een "gemeenschappelijk erfgoed en de doeltreffende bescherming van de vogels is een typisch grensoverschrijdend milieuvraagstuk dat een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid impliceert" (derde overweging van de considerans bij de Vogelrichtlijn). Deze overweging verdient met name aandacht in de context van aan windenergie gerelateerde voorzieningen. Zowel op zee als op het land worden vogels in het kader van de energietransitie geconfronteerd met steeds meer energie gerelateerde obstakels op hun 'flyway'. Dit is door de Europese Commissie erkend in die zin dat speciaal voor de oprichting van windparken een gidsdocument tot stand is gekomen, waarin aandacht wordt gevraagd voor de nauwkeurige beoordeling van effecten op strikt beschermde soorten, waaronder vogels¹.

In de Wet natuurbescherming (artikel 1) wordt de staat van instandhouding voor soorten als volgt gedefinieerd: "*Staat van instandhouding van een soort: het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het in artikel 2 van de Habitatrichtlijn*".

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "*alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten*". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "*rekening moeten houden*" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

¹ EU Guidance on wind energy development in accordance with the EU nature legislation, Europese Unie, 2011. ISBN 978-92-79-18647-9.

ONTWERP BESLUIT

Het effect op de staat van instandhouding en de wijze waarop het risico voor het behoud van de vogelstand moet worden beperkt, worden hieronder behandeld.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Beoordeling

Uit uw aanvraag blijkt dat u van mening bent dat het treffen van mitigerende maatregelen niet noodzakelijk is, omdat het aantal aanvaringslachtoffers in het nieuw te realiseren deel van het windpark Zeewolde in cumulatie met het reeds bestaande deel van windpark Zeewolde lager is dan 1% van de natuurlijke mortaliteit (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Ontheffing van het verbod genoemd in artikel 3.1, lid 1, van de Wnb kan uitsluitend worden verleend mits voldaan is aan elk van de voorwaarden genoemd in artikel 3.3, lid 4, van de Wnb.

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Voor de verlening van een ontheffing voor vogels moet voldaan worden aan de volgende voorwaarden:

- a. Er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. Zij is nodig:
 - 1° In het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
 - 2° In het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - 3° Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren;
 - 4° Ter bescherming van flora of fauna;
 - 5° Voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt, of
 - 6° om het vangen, het onder zich hebben of elke andere wijze van verstandig gebruik van bepaalde vogels in kleine hoeveelheden selectief en onder strikt gecontroleerde omstandigheden toe te staan;
- c. De maatregelen niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort."

In deze paragraaf wordt getoetst aan "andere bevredigende oplossingen" en "de maatregelen leiden niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort". Het beoordelen van de belangen, de tweede voorwaarde waaraan het project moet voldoen, gebeurt elders in dit besluit.

Er mogen geen andere bevredigende oplossingen bestaan. De aanvraag gaat uit van een zogenaamd "worst-case scenario", waarbij aangenomen wordt dat één type turbine gebruikt wordt met een grote rotor en een lage as. Uit afbeelding 1.1 van de aanvraag blijkt echter dat dit in de praktijk niet het geval zal zijn; hier wordt immers gesproken over 4 tiphoogten binnen het windpark, nader uitgewerkt in tabel 2.1. Een wijziging in de tiphoogte zou kunnen leiden tot het toepassen van een ander type turbine. Uit de term "worst case scenario" wordt daarnaast afgeleid dat er op voorhand niet uitgesloten kan worden dat er ook scenario's of alternatieven bestaan die gunstiger uit kunnen pakken, dat wil zeggen een lager slachtoffer aantal kennen. Deze alternatieven zijn mogelijk gunstiger voor de staat van instandhouding. Een beoordeling van deze mogelijk gunstigere alternatieven laat u in uw aanvraag achterwege. Het bestaan van andere bevredigende oplossingen, waarbij minder slachtoffers vallen kan op voorhand dan ook niet uitgesloten worden. Hierbij valt te denken aan de overige scenario's waarover u

ONTWERP BESLUIT

kennelijk beschikt maar ook het treffen van mitigerende maatregelen, mits deze proportioneel zijn en derhalve gezien kunnen worden als een andere *bevredigende* oplossing.

Bij het bepalen of een andere oplossing bevredigend genoemd kan worden, worden in de praktijk twee toetsingscriteria gehanteerd:

- een ecologisch betere oplossing voor het project;
- deze ecologisch betere oplossing moet proportioneel zijn ten opzichte van het project.

Deze oplossing dient een ecologisch betere oplossing te zijn waarbij het doel waartoe het project wordt uitgevoerd nog wel mogelijk moet zijn. De mogelijke beperkingen die uit de ecologische maatregelen kunnen volgen moeten proportioneel zijn. In het geval van een windpark betekent dit dat de ecologische maatregelen het rendement van het windpark niet teveel mogen beïnvloeden. Het doel van het windpark is immers het winnen van energie uit wind.

De exploitatie van het windpark mag niet leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten, waarbij het doden van individuen niet zonder meer leidt tot het niet behouden van de staat van instandhouding.

Het feit dat er slachtoffers vallen brengt met zich mee dat een (lokale) populatie kleiner wordt, doordat er minder exemplaren zijn. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs het niet behouden van de staat van instandhouding met zich mee te brengen. In de uitvoeringspraktijk wordt het ORNIS criterium gebruikt als indicator om te bepalen of er een kans bestaat dat de staat van instandhouding (SVI) in gevaar komt. Dit criterium is zowel door het Hof van Justitie als de Afdeling bestuursrechtspraak geaccepteerd als indicatie voor de eventuele gevolgen voor de staat van instandhouding. Hierbij geldt in de uitvoeringspraktijk dat de SVI zeker niet in het geding komt indien de mortaliteit vanwege het project kleiner is dan 1% van de jaarlijks sterfte van de soort blijft en dat een nadere beoordeling vereist is zodra de 1% grens gepasseerd wordt.

De link die u legt tussen de norm en de noodzaak tot het treffen van mitigerende maatregelen is dan ook niet juist zoals eveneens blijkt uit de uitspraak met kenmerk ECLI:NL:RBMNE:2017:1060. Uit deze uitspraak volgt: "(...) die afweging is met name gedaan tegen de achtergrond dat door de ontheffing de gunstige staat van instandhouding niet in geding is. Die voorwaarde is echter, zoals de rechtbank hiervoor reeds heeft overwogen, niet van invloed op de bevoegdheid van de Minister om aanvullende maatregelen in de vorm van voorschriften aan de ontheffing te verbinden". Daarnaast geldt op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten".

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland
Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Op basis van de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak d.d. 16 augustus 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:2206) concludeer ik dat dat ik bevoegd ben om voorschriften op te leggen, ongeacht of de gunstige staat van instandhouding in het geding is. Wellicht ten overvloede merk ik op dat het voortbestaan van prioritaire soorten van communautair belang een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle Lid-staten. Onafhankelijk van de door Nederland te behalen energie doelstellingen zal Nederland ook invulling dienen te geven aan de Vogel- en Habitatrichtlijn. Gezien deze bevoegdheid verbind ik aan de ontheffing de verplichting tot het saneren van de 221 bestaande windturbines en het instellen van een stilstandvoorziening, hetgeen hierna nog nader wordt toegelicht.

Het winstoogmerk dat u als ondernemer nastreeft onderschrijf ik, maar dit acht ik van ondergeschikt belang bij het behalen van zowel de energie als de ecologie doelstellingen. Het is mogelijk om tegen een zeer beperkt verlies in energie productie (ca 1,25%²) een ecologische winst te halen doordat er ongeveer 75% minder slachtoffers vallen onder vogels en ongeveer 85% minder slachtoffers onder vleermuizen.

Nu uit uw aanvraag blijkt dat er sprake is van een aantasting van de staat van instandhouding ligt het treffen van mitigerende maatregelen voor de hand. Uit uw aanvraag blijkt dat hier een aantal opties voor bestaan.

Ten eerste: andere scenario's die minder slachtoffers met zich meebrengen. Uw aanvraag is gebaseerd op het "worst case" scenario. Deze aanpak impliceert dat het bestaan van andere scenario's die, ecologisch gezien, minder ingrijpend zijn op voorhand niet uitgesloten kan worden. In dat geval ligt het voor de hand om te kiezen voor een scenario dat de minste aantasting van de staat van instandhouding met zich meebrengt.

Uit de door u aangeleverde alternatieven afweging blijkt dat u zich realiseert dat er sprake kan zijn van een variatie in aanwezigheid van soorten per locatie en dat dit van invloed kan zijn op de kans dat er slachtoffers vallen (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p50). Hoe u dit gegeven vervolgens uitgewerkt heeft in het gekozen scenario is voor mij niet navolgbaar. Deze mitigerende maatregel lijkt dan ook minder geschikt. Natuur is immers niet de enige factor waar in de totstandkoming van het project rekening gehouden is. De beoordeling van alternatieven en varianten heeft langs een scala aan maatstaven plaats gevonden waarbij de thans gekozen opzet het best past over de gehele breedte. Welke rol de ecologie gespeeld heeft in uw afwegingen is niet bekend.

Ten tweede: U stelt voor om een voorschrift op te nemen dat: "mitigatie plaatsvindt conform een voorafgaand aan start van de bouw van de windturbines aan te leveren Stilstand- en saneringsplan ten bate van vleermuizen Windpark Zeewolde" (Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet, 2016, p52). Nu

² (<http://www.ee-eemdelta.nl/nieuws/nieuws/vogelsterfte-door-windturbines-omlaag-met-weinig-rendementsverlies>, geraadpleegd op 12 oktober 2017)

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

vastgesteld moet worden dat er ook onder vogels slachtoffers te verwachten zijn ligt het voor de hand vogels ook te betrekken in het saneringsplan.

Uit de aanvraag blijkt dat er zich in het plangebied al een groot aantal windturbines bevinden, waarvan 221 turbines gesaneerd zullen worden. U heeft ter indicatie een saneringsplan aan uw aanvraag toegevoegd. U geeft echter aan in paragraaf 2.4 van uw aanvraag dat dit een concept plan betreft, omdat de volgorde van de sanering kan wijzigen; het saneringsplan is dan ook niet bedoeld als vast gegeven. Het is de bedoeling dat gedurende een periode van 5 jaar zowel de 221 bestaande turbines als de 91 nieuwe turbines in bedrijf zullen zijn. Gedurende die periode zullen de 221 turbines worden verwijderd; een tijdsplanning wordt hierbij echter niet gegeven. Nu vastgesteld moet worden dat de sanering geen vast gegeven is in het kader van deze aanvraag kan deze op dit moment niet beoordeeld worden in het kader van de Wet natuurbescherming.

Uit onderzoek in de Eemshaven³ blijkt dat als gevolg van het aantal vliegbewegingen van vogels door het plangebied er grote variatie bestaat tussen turbines en aantallen slachtoffers per jaar. In de Eemshaven blijken 5 turbines goed te zijn voor 25% van het aantal slachtoffers waarbij per turbine meer dan 100 slachtoffers per jaar vielen. Een kwart van de turbines waren samen goed voor 50% van de slachtoffers en minder dan de helft van de turbines waren samen goed voor 75% van alle slachtoffers. De variatie in het aantal slachtoffers per turbine blijkt te liggen in de range tussen 1 – 213 slachtoffers per turbine per jaar (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p21).

Het ligt voor de hand de nieuwste inzichten, opgedaan in het onderzoek in de Eemshaven, te betrekken bij de uitwerking van uw saneringsplan. Het is op voorhand niet ondenkbaar dat één of enkele turbines in het bestaande windpark zorgen voor een groot deel van de slachtoffers. Door juist deze turbines bij voorrang te saneren wordt de gunstige staat van instandhouding ondersteund.

Op deze manier wordt binnen het project op een slimme manier omgegaan met het begrip saldering waarbij mogelijk het aantal slachtoffers wat valt substantieel gereduceerd wordt waardoor verslechtering van de staat van instandhouding als gevolg van het bestaande en nieuwe windpark voorkomen of in ieder geval verkleind wordt.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

³ Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties. Bureau Waardenburg-rapportnr 16-100. Altenburg & Wymenga, Veenwouden en Bureau Waardenburg, Culemborg.

ONTWERP BESLUIT

Ten derde bestaat er de mogelijkheid het aantal slachtoffers terug te dringen door turbines stil te zetten. Bij deze vorm van mitigatie speelt proportionaliteit een grote rol. Op grond van de wettekst moeten wij bij beoordeling van het effect van ontheffingverlening op de staat van instandhouding van soorten rekening houden met 'het effect van de som van invloeden' die op de betrokken soorten inwerken. De provincie Groningen heeft daarom onderzoek laten doen naar de mogelijkheden om het risico voor behoud van de vogelstand nader te beperken bij de oprichting van nieuwe turbines in deze windrijke regio. Dit onderzoek heeft geresulteerd in het rapport "*Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties*" (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016) en is, voor zover bekend, het eerste en voorlopig enige Nederlandse onderzoek wat inzicht biedt in effectiviteit en het mogelijke resultaat van een proactieve stilstandvoorziening. Dit rapport is op dit moment dan ook toonaangevend voor wat betreft het bepalen van de balans tussen ecologie en het winnen van energie uit wind in relatie tot een proactieve stilstandvoorziening.

In het rapport wordt geconcludeerd dat een relatief beperkte periode van stilstand van turbines, gedurende periodes van gestuwde trek, kan leiden tot een forse beperking van het aantal aanvaringslachtoffers.

Op grond van artikel 2 van de Vogelrichtlijn geldt de verplichting dat de lidstaten "alle nodige maatregelen moeten nemen om de populaties van in het wild levende vogelsoorten op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele vereisten". Vervolgens zegt het artikel dat de lidstaten daarbij tevens "rekening moeten houden" met economische en recreatieve eisen. De ecologische belangen worden evenwel voorop gesteld.

Ondanks het feit dat het oprichten en in werking hebben van de 91 turbines waarop dit besluit toeziet, slechts een marginaal effect zal hebben op de staat van instandhouding van diverse trekvogels, is het een feit dat voor sommige soorten geldt dat de staat van instandhouding onder druk staat. Het is verregaand onzeker hoe de trekvogelpopulaties zich in de komende decennia zullen ontwikkelen. Hierbij is van belang dat aanwijzingen bestaan dat thans grootschalige veranderingen optreden in ecosystemen die van belang zijn voor trekvogels.

Daarnaast merk ik op dat de windturbines gedurende ten minste 25 jaar operationeel blijven en gedurende deze periode aanvaringslachtoffers zullen blijven veroorzaken. Verder is de verwachting dat het aantal windparken op de trekroutes in de toekomst sterk zal toenemen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat ik het vanuit het voorzorgbeginsel noodzakelijk acht om maatregelen te nemen om in windpark Zeewolde sterfte onder trekvogels te reduceren.

Uit voornoemd rapport blijkt dat het stilzetten van windturbines tijdens de vogeltrek kan leiden tot een aanzienlijke beperking van de sterfte onder trekvogels. Deze slachtoffers vallen 's nachts tijdens de voorjaarstrek en de najaarstrek in de maanden maart, april, mei, september, oktober en november.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Uit het rapport blijkt tevens dat de efficiëntste stilstandsvoorziening, waarbij veel sterfte wordt voorkomen (75%) kan worden gerealiseerd in relatief weinig nachten, namelijk 25 nachten stilstand per jaar.

Voor de toekomstig geplande 91 windturbines in windpark Zeewolde komt stilstand op 25 nachten neer op een reductie in sterfte van bijna 2717 zangvogels, op een totaal van circa 3622 slachtoffers onder zangvogels. Deze stilstand voorziening kan, aldus het stilstand rapport, worden gerealiseerd met vertical radar met een SCADA-warningsysteem ofwel door gebruik te maken van metingen met de luchtmachtradar bij Leeuwarden in combinatie met het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Een dergelijke stilstandsvoorziening (=op nachten met veel seizoenstrek) resulteert, aldus het rapport, niet in een sterftereductie van lokaal verblijvende vogels of van vogels die overdag trekken.

Recent is gebleken dat real time stilstand op basis van een radarsysteem vanwege te hoge onbalanskosten geen reële optie is. Een alternatief is het aanwenden van een trekvoorspellingsmodel dat thans wordt ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam. Met dit voorspellingsmodel kan ruim van tevoren worden bepaald wanneer intensieve vogeltrek op turbinehoogte plaats zal vinden en kan overgegaan worden tot stilzetten van de turbines zonder onbalanskosten. Het is thans nog niet duidelijk tot hoeveel uren stilstand dit voorspellingsmodel zal leiden. De verwachting is dat dit belangrijk minder is dan de 25 nachten per jaar waarvan in de stilstand rapportage werd uitgegaan, omdat het UvA model veel nauwkeuriger zal zijn dan het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Bij de effectenbepaling dient echter ook rekening gehouden te worden met cumulatieve effecten. Omdat de effecten van het project zijn getoetst aan de landelijke- en Flyway populaties dient er ook rekening gehouden te worden met andere projecten in de omgeving waarbij negatieve effecten op de aangevraagde soorten zijn te voorzien. Dergelijke projecten kunnen in cumulatie mogelijk afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding van de aangevraagde soorten. Zeker bij een risicosoort waarbij de landelijke norm erg laag ligt zal de norm in cumulatie met andere projecten al snel overschreden worden en kan mogelijk de gunstige staat van instandhouding in het geding komen, dit is echter vooralsnog onbekend. Het is verregaand onzeker hoe de trekvogelpopulaties zich in de komende decennia zullen ontwikkelen. Hierbij is van belang dat aanwijzingen bestaan dat thans grootschalige veranderingen optreden in ecosystemen die van belang zijn voor trekvogels. Het is de verwachting dat het aantal windparken op de trekroutes in de toekomst sterk zal toenemen. Deze combinatie van factoren leidt ertoe dat ik het vanuit het voorzorgbeginsel noodzakelijk acht om maatregelen te nemen om sterfte onder trekvogels te reduceren.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windturbines. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter. De nieuwe windmolens krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotor diameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat de totale rotoroppervlakte zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder vogels zal toenemen in plaats van zal afnemen. Gezien de effecten van de toenemende hoogte en rotoroppervlak door u niet zijn onderzocht is het niet op voorhand uit te sluiten dat de sterfte onder vogels tijdelijk zal toenemen.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

Eindoordeel ecologische afweging vogels

Ten aanzien van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van enkel windpark Zeewolde de 1% mortaliteitsnorm niet wordt overschreden. Een effect op de gunstige staat van instandhouding van bovengenoemde soorten is op termijn dan ook niet te verwachten. Echter, vanwege de aanwezigheid van andere windparken in de directe omgeving, de toenemende hoogte van de winturbines en de grootte van de rotoroppervlakte van de windturbines kan dit op voorhand ook niet uitgesloten worden. Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek, een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Verder meen ik dat het risico voor het behoud van de vogelstand op deze wijze voldoende adequaat wordt beperkt. Ik heb daartoe een voorschrift verbonden aan dit besluit.

De gunstige staat van instandhouding van de aalscholver, blauwe reiger, boerenzwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans,

ONTWERP BESLUIT

torenavalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop en de zwarte roodstaart komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Artikel 3.5, lid 1 Wet natuurbescherming: Habitatrictlijnsoorten

De gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis zijn in het plangebied aangetroffen. Tijdens het vleermuisonderzoek is de gewone dwergvleermuis het meest waargenomen. De ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de laatvlieger waren tijdens het onderzoek ook vrij regelmatig waargenomen. De meervleermuis, tweekleurige vleermuis, watervleermuis en de gewone grootoorvleermuis zijn minder frequent vastgesteld. Door de ingebruikname van windpark Zeewolde kunnen de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige vleermuis en de tweekleurige vleermuis worden gedood en verwond. Binnen windpark Zeewolde worden per jaar maximaal 49 slachtoffers van de gewone dwergvleermuis, 55 slachtoffers van de ruige dwergvleermuis, 21 slachtoffers van de rosse vleermuis, 12 slachtoffers van de laatvlieger en 3 tot 6 slachtoffers van de tweekleurige vleermuis verwacht.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in de paragrafen 4.1.2 en 4.2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport 'Bijlage 1 aanvraag ontheffing flora en faunawet' van 1 december 2016 en de aanvulling van 13 juli 2017. De mitigerende maatregelen betreffen de overweging van voorkeursalternatieven. Het voorkeursalternatief van 91 windturbines bevat minder turbines dan het voorstel uit de MER met 98 windturbines. Het aantal windturbines in bos en halfopen landschap is beperkt gehouden, locaties waar de aanvaringskans met vleermuizen hoog zijn worden vermeden en tijdens de herstructureringsperiode zal een stilstand voorziening worden toegepast om het aantal slachtoffers tijdens de periode van gelijktijdig draaien te beperken. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende.

Om te bepalen of de gunstige staat van instandhouding in het geding komt is de, door het Europese Hof van Justitie aangedragen en door het ORNIS-comité geformuleerde, 1% mortaliteitsnorm gehanteerd. De 1% mortaliteitsnorm gaat uit van 1% additionele sterfte als gevolg van het project, bovenop de natuurlijke sterfte. Als de 1% mortaliteitsnorm wordt overschreden, kan dit invloed hebben op de gunstige staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Tijdens de beoordeling zijn alleen de effecten op het aantal slachtoffers van de 91 nieuwe windturbines berekend. De effecten van de huidige windmolens zijn door u niet inzichtelijk gemaakt. Daarnaast is er geen rekening gehouden met de toenemende hoogte en rotor oppervlakte van de nieuwe windmolens. De huidige windturbines hebben een maximale rotorhoogte van 70 meter met een maximale rotor diameter van 54 meter. De nieuwe windturbines krijgen een gemiddelde hoogte van 185 meter en een gemiddelde rotor diameter van 131 meter. De maximale hoogte van de turbines zal ook toenemen, van 96 meter naar 220 meter. Omdat het totale rotoroppervlak zal toenemen doet dit vermoeden dat het aantal slachtoffers onder vleermuizen zal toenemen in plaats van zal afnemen. Gezien de effecten van de toenemende hoogte en de grote van het rotoroppervlak niet zijn onderzocht is het niet op voorhand uit te sluiten dat de sterfte onder vleermuizen zal toenemen.

Bij de effectenbepaling dient ook rekening gehouden te worden met cumulatieve effecten. Er wordt door u verondersteld dat het onnodig is om rekening te houden met cumulatieve effecten omdat een sterfte van 1% van de natuurlijke sterfte verwaarloosbaar is. Echter, uit de resultaten van het BMU model blijkt dat de sterfte voor alle aangevraagde soorten hoger zal zijn dan de 1% mortaliteitsnorm. Gezien het sterfte aantal door een toenemende grootte van de windmolens mogelijk nog hoger komt te liggen is het wel degelijk van belang om rekening te houden met cumulatieve effecten. Er dient dan ook rekening gehouden te worden met andere projecten in de omgeving binnen een straal van 30 kilometer rondom het windpark, waarbij negatieve effecten op de aangevraagde soorten zijn te voorzien. Gezien de beperkte populatieomvang van de tweekleurige vleermuis in Nederland (100 tot 250 exemplaren) zal de sterfte van een enkel individu al de 1% mortaliteitsnorm doen overschrijden.

U heeft niet voldoende inzichtelijk gemaakt hoeveel slachtoffers er in cumulatie met andere projecten verwacht kunnen worden en daarmee is het dus onbekend of de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis al dan niet in het geding komt. Uit uw aanvraag blijkt echter wel dat de gehanteerde norm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis door de aanwezigheid van windpark Zeewolde al overschreden wordt.

U geeft aan dat er in het de dubbeldraaiperiode, zijnde de periode waarin de bestaande windturbines in gebruik zijn tegelijk met de nieuwe windturbines waarvoor ik thans ontheffing verleen, gebruik zal worden gemaakt van een vaste stilstandvoorziening, ingericht op variabelen die bepalend zijn voor vleermuisactiviteit (periode, tijdstip van de dag, temperatuur en windsnelheid). Hiermee gaat u voorbij aan het feit dat u jaarlijks, dus zowel binnen de dubbeldraaiperiode als daarbuiten, de gehanteerde 1% mortaliteitsnorm ten aanzien van de tweekleurige vleermuis zult overschrijden. De door u voorgestelde stilstandvoorziening dient dan ook gedurende de gehele operationele fase van het windpark geëffectueerd te worden. Ik ben er bij de beoordeling vanuit gegaan dat deze voorziening in alle 91 windturbines wordt toegepast en zal dit ook als zodanig voorschrijven.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Om de negatieve effecten op de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis zoveel mogelijk te beperken dient de door u voorgestelde stilstandvoorziening nog nader te worden uitgewerkt. Ter aanscherping zijn er in dit besluit dan ook aanvullende maatregelen opgenomen.

Voor vleermuizen kan het aantal slachtoffers eenvoudig gereduceerd worden met 80-90%. Door onder specifieke omstandigheden de turbines (bijna) stil te laten staan. Aanvaringen vinden alleen plaats bij kalm en warm weer in het najaar. (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p66). Het in de ontheffing opgenomen voorschrift is overgenomen uit het onderzoek (Krijgsveld, K.L., J.C. Kleyheeg-Hartman, E. Klop & A. Brenninkmeijer, 2016, p68).

Ten aanzien van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt uit de beoordeling dat de verwachte sterfte als gevolg van windpark Zeewolde (uitgerust met een stilstandvoorziening) de 1% mortaliteitsnorm niet overschrijdt. De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis, laatvlieger, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en de tweekleurige vleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Nadere motivering monitoring

Aan dit besluit zijn een aantal voorschriften verbonden die de productie van energie uit wind kunnen beperken. Zoals eerder betoogd blijkt uit onderzoek van Bureau Waardenburg dat deze beperking 1,25% betreft. Het is dan ook in het belang van de doelstelling van het project om, indien gekozen wordt voor een beperkende maatregel, te monitoren of de duur van de stilstand beperkt kan worden zodat meer energie geproduceerd kan worden.

Recent is gebleken dat real time stilstand op basis van een radarsysteem vanwege hoge onbalanskosten geen reële optie is. Een alternatief is het aanwenden van een trekvoorspellingsmodel dat thans wordt ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam.

Met dit voorspellingsmodel kan ruim van tevoren worden bepaald wanneer intensieve vogeltrek op turbinehoogte plaats zal vinden en kan overgegaan worden tot stilzetten van de turbines zonder onbalanskosten. Het is thans nog niet duidelijk tot hoeveel uren stilstand dit voorspellingsmodel zal leiden. De verwachting is dat dit belangrijk minder is dan de 25 nachten per jaar waarvan in de stilstand rapportage werd uitgegaan, omdat het UvA model veel nauwkeuriger zal zijn dan het trekvoorspellingsmodel Flysafe.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Ik meen dat met het voorschrijven van een uitgestelde stilstandsvoorziening op basis van het UvA voorspellingsmodel gedurende de periodes van gestuwde vogeltrek, een optimum wordt gevonden tussen de belangen van het behoud van de vogelstand en het realiseren van windenergie vanwege belangen van volksgezondheid, openbare veiligheid en andere dwingende redenen van groot openbaar belang. Verder meen ik dat het risico voor het behoud van de vogelstand op deze wijze voldoende adequaat wordt beperkt.

Om gebruik te kunnen maken van het UvA voorspellingsmodel zal dit model ontwikkeld en gekalibreerd moeten worden. Dat betekent dat monitoring moet worden uitgevoerd binnen een representatieve selectie van de bestaande windturbines in het Zeewolde om het volgende nader te bepalen:

- hoe de verdeling is van aanvaringslachtoffers onder trekvogels binnen de bestaande windturbines in en rond Zeewolde;
- in welke aantallen aanvaringslachtoffers onder trekvogels onder welke omstandigheden optreden;
- onder welke omstandigheden de hoogste reductie van aanvaringslachtoffers optreedt.

Deze informatie dient mede voor de ontwikkeling van een trekvoorspellingsmodel door de Universiteit van Amsterdam met als doel een stilstand voorziening voor windparken in en rond Zeewolde op een efficiënte wijze mogelijk te maken. Monitoring is in dit geval noodzakelijk om de benodigde mitigerende maatregelen vorm te geven en moet als zodanig ook gezien worden; het is onlosmakelijk verbonden met het inregelen van de noodzakelijke maatregelen om het optimum te vinden tussen het realiseren van windenergie en het behoud van de vogelstand.

Op basis van de algehele resultaten van de monitoring en het UvA model dient een totaalplan voor de stilstand voorziening te worden gepresenteerd dat na goedkeuring door het bevoegde gezag dient te worden geëffectueerd voor de rest van de tijd dat de windturbines operationeel zijn. Dit plan dient uiterlijk voor de voorjaartrek 2022 gereed te zijn.

Andere bevredigende oplossing

Rijk en provincies zorgen voor het ruimtelijk mogelijk maken van de doorgroei van windenergie op land tot minimaal 6.000 Megawatt in 2020. Andere locaties zijn onderzocht in het Milieu Effect Rapport (MER) en de locatie is op basis van onder meer een plan MER in de Structuurvisie Wind op Land aangewezen. Het project is dan ook locatiegebonden.

De keuze van de locatie is onder andere gebaseerd op veldonderzoek naar concentraties van vogelsoorten en vleermuizen en de afstand die wordt gehouden tot belangrijke gebieden, zoals Natura 2000-gebieden. Op de locatie bevinden zich geen voortplantings- of rustplaatsen van vleermuizen of jaarrond beschermde nesten van vogels. Uit het MER blijkt dat de verschillende onderzochte alternatieven met betrekking tot de positie van de windturbines weinig onderscheidend zijn voor wat betreft natuur.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

Het gekozen voorkeursalternatief (VKA) is gebleken het alternatief te zijn waarbij het minste slachtoffers te verwachten zijn. Door de gekozen inrichting, werkwijze en de planning (buiten de kwetsbare periode) wordt schade aan de aalscholver, blauwe reiger, boerenwaluw, bonte vliegenvanger, bonte strandloper, boompieper, bosrietzanger, bruine kiekendief, buizerd, fitis, gaai, gekraagde roodstaart, gele kwikstaart, gierzwaluw, goudhaan, goudplevier, grasmus, graspieper, grauwe gans, grauwe vliegenvanger, groenling, grote lijster, heggenmus, holenduif, houtduif, houtsnip, huiszwaluw, kauw, keep, Kievit, kleine karekiet, kleine mantelmeeuw, kleine plevier, kneu, knobbelzwaan, kokmeeuw, kolgans, koolmees, koperwiek, krakeend, kramsvogel, kuifeend, meerkoet, merel, nachtegaal, oeverloper, oeverzwaluw, pimpelmees, putter, rietgors, rietzanger, ringmus, roodborst, roodborsttapuit, scholekster, sijs, smient, sperwer, spreeuw, sprinkhaanrietzanger, stormmeeuw, tafeleend, tapuit, tjiftjaf, toendrarietgans, torenvalk, tuinfluiter, tureluur, leeuwerik, vink, visdief, waterhoen, waterral, watersnip, wilde eend, wintertaling, witte kwikstaart, wulp, zanglijster, zilvermeeuw, zwarte kraai, zwartkop, zwarte roodstaart, gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, ruige dwergvleermuis en de tweekleurige vleermuis zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee is het voldoende aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Belang

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van de belangen 'de bescherming van flora en fauna' en 'volksgezondheid of de openbare veiligheid' zoals genoemd in artikel 3.3, lid 4, sub b van de Wet natuurbescherming; alsmede op grond van de belangen 'de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats', 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' en 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' zoals genoemd in de artikelen 3.8, lid 5, sub b en 3.10, lid 2 van de Wet natuurbescherming.

Het belang 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied' wordt niet genoemd in artikel 3.3, lid 4 sub b of artikel 3.8 lid 5 sub b van de Wet natuurbescherming en kan derhalve niet aan dit besluit ten grondslag liggen.

Flora en fauna

Klimaatverandering heeft een grote invloed op flora en fauna doordat directe veranderingen optreden in de leefomgeving van flora en fauna. Er treedt een verandering in de klimatologische omstandigheden op, maar ook in de voedselketen. Voor koudeminnende soorten worden de leefomstandigheden in Nederland ongunstiger, waardoor ze in aantal achteruitgaan. Voor warmteminnende soorten wordt Nederland daarentegen gunstiger. Verwachte effecten en waargenomen ontwikkelingen betreffen niet alleen een verschuiving in de aanwezigheid van soorten, maar ook verlies aan biodiversiteit onder soorten

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js

ONTWERP BESLUIT

die zich niet tijdig kunnen aanpassen aan de verandering in de leefomgeving, de optredende extremen of de verandering in het ecosysteem.

Volksgezondheid

Klimaatverandering is van invloed op de volksgezondheid. Deze invloed is overwegend negatief, met uitzondering van een afname van wintersterfte. Deze negatieve invloed is het gevolg van frequenter optreden van weersextremen, de toename van het risico op overstroming en de toename van vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën ten gevolge van verandering van het regionale klimaat. Een toename en vestiging van nieuwe vectoren, virussen en bacteriën en hiermee verbonden infecties en ziekte- en sterftegevallen ten gevolge van de gewijzigde regionale klimatologische omstandigheden treedt naar verwachting op. De effecten hiervan vormen een bedreiging voor de volksgezondheid.

Openbare veiligheid

Klimaatverandering beïnvloedt het watersysteem. Dit leidt tot diverse bedreigingen voor de openbare veiligheid. De potentiële gevolgen zijn van invloed op veiligheid tegen overstromen, zoetwatervoorziening en de elektriciteitsvoorziening. Ten gevolge van klimaatverandering is sprake van zeespiegelstijging. Enerzijds door een opwarming van de gemiddelde temperatuur van de oceanen en anderzijds door het afsmelten van grote ijsmassa's. Aangezien bijna 60% van Nederland gevoelig is voor overstromingen vanuit zee of rivieren, leidt klimaatverandering tot een verhoogd risico op overstroming.

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten

Beide bovenstaande belangen zijn tevens dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten. Gelet op voorgaande ben ik van oordeel dat de belangen 'de bescherming van flora en fauna', 'volksgezondheid of de openbare veiligheid', de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats' en 'de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten' voldoende zijn om de negatieve effecten op de soorten, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, te rechtvaardigen.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Datum

Onze referentie
aanvraagnummer
5190018568933

Kenmerk
FF/75C/2016/0616.toek.js